JYX JYVÄSKYLÄN YLIOPISTO UNIVERSITY OF JYVÄSKYLÄ

This is a self-archived version of an original article. This version may differ from the original in pagination and typographic details.

Author(s): Åkerblad, Leena; Haapakoski, Kaisa

Title: Toivo työelämän marginaaleissa

Year: 2022

Version: Published version

Copyright: © 2022 THL

Rights: CC BY-NC-ND 4.0

Rights url: https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/

Please cite the original version:

Åkerblad, L., & Haapakoski, K. (2022). Toivo työelämän marginaaleissa. Yhteiskuntapolitiikka, 87(1), 96-101. https://urn.fi/URN:NBN:fi-fe2022021519149

Toivo työelämän marginaaleissa

LEENA ÅKERBLAD & KAISA HAAPAKOSKI

Koronapandemialla on ollut suuria vaikutuksia työelämään ja työmarkkinoihin. Negatiiviset vaikutukset ovat globaalisti kohdistuneet erityisesti niihin, joiden työmarkkina-asema on jo aiemmin ollut vaikea (ILO 2021). Suomessa pitkäaikaistyöttömien määrä on lisääntynyt, ja kasvun ennustetaan jatkuvan (Larja ym. 2021). Suomen työmarkkinat ovat olleet polarisoituneet jo ennen koronakriisiä. Työmarkkinat jakautuivat 2000-luvulla fragmentaarisiin ja vakaisiin osatyömarkkinoihin, jolloin epävarmuus alkoi kohdistua erityisesti ikääntyneisiin, vähän koulutettuihin ja työttömiin (Soininen 2015). Työelämän ulkopuolella tai laitamilla on siis yhä enemmän henkilöitä, jotka haluaisivat päästä työelämään tai vakiinnuttaa paikkansa siellä mutta jotka kohtaavat tässä haasteita. Työllistymisen esteenä voi olla myös erilaisia terveyteen tai elämäntilanteeseen liittyviä tekijöitä.

Toivo on hyödyllinen mutta melko vähän käytetty perspektiivi, kun tarkastellaan ihmisten toiminnan ja osallistumisen mahdollisuuksia ja näiden mahdollisuuksien parantamista. Tässä kirjoituksessa olemme kiinnostuneita siitä, millaisia perspektiivejä toivo käsitteenä avaa työelämän marginalisoitujen ryhmien tarkasteluun ja heille suunnattujen, työllistymistä tukevien toimien arviointiin. Voisiko toivon rakenteelliset ja materiaaliset ehdot tunnistava, yhteiskunta- ja sosiaalitieteellinen näkökulma tuoda oman lisänsä palvelujen toimivuuden mekanismien ymmärtämiseen? Positiivisesta psykologiasta ammentava, toivoon liittyvä kieli ja kuvasto on ajallemme ominaista. Tässä kehyksessä toivo kuitenkin usein yksityistetään, jolloin toiminta kohdistuu yksilön sopeutumiseen ja resilienssiin. (Petersen & Wilkinson 2015.) Yhteiskunta- ja sosiaalitieteilijät ovatkin voineet kartella toivon käsitettä siksi, että se liitetään usein yksilölähtöiseen positiiviseen psykologiaan, (katteettomaan) optimismiin tai toisaalta teologisiin kysymyksiin.

Esitämme tässä kirjoituksessa erilaisia tutkimuksellisia näkökulmia toivoon (*hope*) ja peilaamme niitä omiin aiempiin tutkimuksiimme, joissa olemme tarkastelleet Kelan ammatillisten kuntoutuspalveluiden toimivuutta ja kehittämistarpeita (ks. Haapakoski ym. 2018; 2020; Haapakoski & Åkerblad 2019; 2020; 2021; Åkerblad ym. 2018; Åkerblad & Haapakoski 2020a; 2020b). Pohdimme sitä, millainen toivo tulee työllistymistä tukevien toimien kehyksessä tunnistetuksi ja tunnustetuksi, millaisia resursseja toiveikkuus edellyttää ja mitä riskejä toivon institutionaaliseen tukemiseen voi liittyä.

Kelan ammatillisen kuntoutuksen asiakkailla sairaudet, vammat ja erilaiset elämäntilanteeseen liittyvät tekijät vaikeuttavat työllistymistä ja työssä selviytymistä. Moni kohtaa myös pitkittynyttä työttömyyttä ja toimeentuloon liittyviä ongelmia. Palveluiden asiakkailla on usein vahva halu – ja myös konkreettinen tarve – osallistua tavalla tai toisella työelämään. Osallistumisen todelliset mahdollisuudet koetaan kuitenkin rajallisiksi. Työhön tai työnhakuun saattaa liittyä negatiivisia kokemuksia, työelämän vaatimukset voivat aiheuttaa epäröintiä ja työhön tarvittaisiin joustoja. (Haapakoski ym. 2020.) Tilanne on toivon ja toiveikkuuden näkökulmasta ambivalentti: toivo voi edistää myönteistä muutosta, mutta muutoksen konkretisoitumisella on reunaehtoja, joihin yksilön vaikutusmahdollisuudet eivät yllä. Työllistymistä tukevissa toimissa ja niiden käytännöissä joudutaan kohtaamaan tämä ristiriita.

Toivon käsitteestä sosiaali- ja yhteiskuntatieteellisessä tutkimuksessa

Sosiaalitieteiden kentällä on viime vuosina osoitettu lisääntyvää kiinnostusta toivon käsitettä kohtaan. Kansainvälisessä sosiologisessa tutkimuksessa käsitteen soveltaminen on kuitenkin ollut epätasaista; sitä on hyödynnetty erityisesti terveys-, köyhyys- ja nuorisotutkimuksessa sekä hajanaisesti muissa yhteyksissä. (Cook & Cuervo 2019.) Hoiva- ja hoitotyön, kriisi- ja sosiaalityön sekä näihin liittyvien auttamiskäytäntöjen tutkimuksessa toivo on ollut keskeinen käsite (ks. esim. Boddy ym. 2018; Powell & Blanchet-Cohen 2014; Wang ym. 2021). Toivoa pyritään rakentamaan ja ylläpitämään erilaisissa institutionaalisissa ja ammatillisissa käytännöissä esimerkiksi sosiaalityön kentällä. Toivoon perustuvat ammatilliset käytännöt voivat liittyä esimerkiksi muutostyöskentelyyn, kriisitilanteiden käsittelyyn, voimavaralähtöisiin asiakastyön näkökulmiin tai emansipatorisen toivon herättämiseen. (Vrt. Boddy ym. 2018.)

Risto Saarisen (2020) mukaan toivon käsitteestä ja ilmiöstä on kirjoitettu suomeksi varsin vähän. Englanninkielinen keskustelu ei myöskään käänny ongelmitta suomeksi; toivoon (*hope*), toiveisiin (*wishes*) ja toiveikkuuteen (*hopefulness*) liittyy merkityseroja. Monet toivon käsitettä hyödyntävät tutkimukset ovat lähtökohdiltaan psykologisia. Niissä sovelletaan usein Charles Snyderin varsin vaikutusvaltaista toivoteoriaa (*hope theory*), jonka pohjalta on kehitetty myös erilaisia toivon mittaamisen tapoja (ks. esim. Scioli ym. 2011; Snyder 2002; Snyder ym. 1996). Teoriaa on kuitenkin myös kritisoitu. Toivon mittaaminen voi johtaa vastakkainasetteluihin ja siihen, että toivon puute tulkitaan henkilökohtaiseksi viaksi. Tämän vuoksi toivoteoria ei ole erityisen käyttökelpoinen etenkään marginalisoituja ryhmiä tarkasteltaessa. (Te Riele 2010.)

Toivo voidaan kuitenkin käsitteellistää myös tavalla, jossa huomioidaan sen kytkökset toimijuuden ja toiminnan rakenteellisiin ehtoihin. Mahdollisuudet ja edellytykset kokea toivoa ja toiveikkuutta, toivon muodot ja ”toivotyö” kiinnittyvät ihmisen sosiaaliseen ympäristöön ja saatavilla oleviin resursseihin (ks. Bryant & Ellardt 2015; Cook & Cuervo 2019; Grant 2017; Pettit 2019; Te Riele 2010). Julia Cook ja Hernán Cuervo (2019) toteavat, että materiaaliset olosuhteet ja sosiaalinen asema kytkeytyvät ihmisen ”mahdollisuuksien horisonttiin” (*horizon of possibility*). Tietyt toivon tulkinnat tarjoavat välineitä tutkia ja arvioida myös konkreettisia interventioita, kuten erilaisia työllistymistä edistäviä palveluita ja niiden toimintatapoja ja käytäntöjä. Sosiologisessa keskustelussa toivo täytyy kuitenkin käsitteellistää ennen kaikkea kompleksisena ilmiönä. Näin voidaan huomioida sekä yksilöiden ja ryhmien toimijuus että sosiaaliset rakenteet, jotka luovat ja muokkaavat tätä toimijuutta mahdollistavia tai rajoittavia olosuhteita. (Te Riele 2010.)

Kansainvälisessä kirjallisuudessa on käyty runsaasti keskustelua myös toivon moodeista, muodoista tai tyylilajeista (*modes of hope,* jatkossa toivon muodot). Esimerkiksi Darren Webb (2007) viittaa tavoiteorientoituneeseen toivoon (*goal-oriented hope*) ja avoimeen toivoon (*open-ended hope*). Cook ja Cuervo (2019) puolestaan kirjoittavat representationaalisista ja ei-representationaalisista toivon muodoista. Jälkimmäiset toivon muodot eivät kiinnity spesifiin tulevaisuuden näkymään toisin kuin representationaaliset, joille on ominaista juuri tietynlainen toivottu tulevaisuus. Toivo voidaan mieltää myös avoimuudeksi tai avoimeksi asenteeksi, jolloin toivon kohteita ei tarvitse määritellä tarkasti (ks. Saarinen 2020). Toisaalta nimenomaan toiveikkuus (*hopefulness*) voidaan ymmärtää sellaiseksi toivon muodoksi, jolla ei ole selkeää kohdetta, vaan joka ilmenee avoimuutena merkityksellisten mahdollisuuksien äärellä (Bloeser & Stahl 2017).

Toivon avoimuudesta

Onkin olennaista tunnistaa myös sellaisen toivon olemassaolo, jolla ei ole selkeää kohdetta tai joka ei (ainakaan tietyssä hetkessä) sitoudu konkreettiseen tavoitteeseen. Ei-representationaalisen, avoimen toivon arvoa ei kuitenkaan aina tutkimuksessakaan tunnisteta (ks. Bryant & Ellard 2015). Työllistymistä tukevat interventiot ja ammatillinen kuntoutus perustuvat usein tavoitteiden asettamiseen ja suunnitelmien tekemiseen. Joskus palveluihin osallistuvilla voi kuitenkin olla vähemmän välineellisiä, hahmottomampia toiveita muutoksesta tai suunnitelmien tekemiseen liittyy esimerkiksi omaan vointiin ja asemaan liittyvää epäröintiä. Tämä voi synnyttää tiettyjä ristiriitoja (ks. Åkerblad ym. 2018). Voidaankin miettiä, missä määrin palvelut edellyttävät juuri tavoiteorientoitunutta, sanallistettavissa olevaa toivoa, joka joskus interventioiden perusteluissa ja käytännöissä

rinnastuu vähintään implisiittisesti aktiiviseen toimijuuteen. Myös avoin, kohteeseen sitoutumaton toivo voidaan kuitenkin tulkita aktiiviseksi toimijuuden ja tulevaisuusajattelun muodoksi (ks. Bryant & Ellard 2015). Kelan työllistymistä edistävää ammatillista kuntoutusta koskevassa tutkimuksessamme (Haapakoski ym. 2020) kävi ilmi, että ennen palveluun osallistumista koettu halu työllistyä ei määrittänyt palvelun tuloksia ja koettuja vaikutuksia. Aiemmin hahmottumaton toivo saattoi lähteä sitoutumaan konkreettiseen kohteeseen nimenomaan palvelun kuluessa, onnistuneiden kohtaamisten ja positiivisten kokemusten kautta. Onkin tärkeää, että avoimia, ei-representationaalisia toivon muotoja ei tulkita palvelujärjestelmässä esimerkiksi motivaation puutteeksi tai haluttomuudeksi asettaa tavoitteita. Jos kuntoutuksen myöntämisen edellytyksiä pohdittaessa painotetaan hakijan motivaatiota tai tavoitteellisuutta (ks. Haapakoski ym. 2018), on tällaisen tulkinnan riski olemassa.

Tuen tarjoamisen ja siihen liittyvien käytäntöjen lähtökohta on hyvin erilainen silloin kun ollaan valmiita kohtaamaan myös epätoivon ja toivottomuuden ilmiöt. Jari Kylmä (2014; vrt. Cutcliffe & Barker 2002) tuo esiin näkökulman, jossa toivon rakentumisen kannalta keskeistä on yhteyden kokeminen ja herääminen suhteessa maailmaan ja ihmisyyteen. On mahdollista, että tällaista kokemusta voidaan vahvistaa eri tavoin myös työllistymistä tukevissa palveluissa. Toivottomuus ja epätoivo eivät tässä kontekstissa selity ainoastaan esimerkiksi sairauksiin tai masennukseen liittyvinä vaiheina tai oireina. Ajattelemme, että niiden tulkitseminen tällaisina sisältää riskin työmarkkinoiden ja työelämän ehtoihin liittyvän epätoivon medikalisoinnista. Toivottomuus voidaan käsittää luottamuksen ja toivon menettämiseksi tulevaisuuden suhteen (Lönnqvist 2013). Toiminnan vaihtoehtoja olisikin hyvä olla tarjolla ilman, että toivottomuus sivuutetaan tai avointa, ei-representationaalista toivoa kiirehditään asettelemaan tavoiteorientoituneen toivon muottiin. Vaikka palveluiden käytännöistä on tunnistettavissa myös ohittavia ja sivuuttavia toimintatapoja, palveluihin osallistuville on olennaista kuulluksi tuleminen, tasavertainen neuvotteluasema suhteessa ammattilaisiin sekä jaetun ymmärryksen syntyminen (Åkerblad & Haapakoski 2020b).

Toivo ei ole arvostuksista, arvoista ja normeista vapaata. Peppi Saikun (2018) mukaan vaikeasti työllistyvien työllistymisen edistämiseen liittyvän monialaisen koordinaation muutosta kuvaa markkinaehtoisen hallinnan ja itsehallinnan lisääntyminen. Aktiivisen toimijuuden ideaalia voidaan ajatella yhdenlaisena hallinnan välineenä, joka toimii nimenomaan normin luomisen kautta (Saikku 2018). Kitty Te Riele (2010) kritisoi Snyderin toivoteoriaa siitä, että teoriassa ohitetaan kysymys erilaisten tavoitteiden arvosta ja hyväksytään kyseenalaistamatta hegemoninen käsitys ”hyvästä”. Esimerkiksi marginalisoituja nuoria tarkasteltaessa on havaittu, että he arvottavat erilaisia elämäntyylejä toisin kuin aikuiset ja muut valtaa omaavat – jolloin valtaa omaavien normien pohjalle rakennetut interventiot eivät toimi oletetulla tavalla (Brun 2015). Onkin hyvä tutkailla, millaisten normien perustalle työllistymisen institutionaalista tukemista rakennetaan: millainen toivo ja toimijuus nähdään tavoiteltavaksi, millaiset tavoitteet arvokkaiksi ja mitä merkityksiä työelämään osallistumiseen liitetään.

Toivon riskeistä ja resursseista

Toivo on joskus myös *julmaa*. Toivon herättäminen ja ylläpitäminen saattaa tietyissä olosuhteissa olla epärealistista tai epäreilua. Esimerkiksi prekaarin työelämän kehyksessä kyse voi olla implisiittisten lupausten lunastamatta jättämisestä. Ihminen on tehnyt ”kaiken oikein”, kuten kouluttautunut ja hankkinut työkokemusta, mutta ei silti saa ”luvattua palkintoa”, kuten vakaata työsuhdetta tai työsuhdetta ylipäätään (ks. Åkerblad 2014). Lauren Berlant (2011) kirjoittaa julmasta optimismista, joka kuvaa tapaa, jolla ihmiset kiinnittyvät mielikuviin ”hyvästä elämästä” riippumatta siitä, että liberalistis-kapitalistiset yhteiskunnat eivät tarjoa tähän täysiä edellytyksiä. Kiinnittyminen tarjoaa (kohteestaan riippumatta) kuitenkin kaivattua jatkuvuutta. Harry Pettit (2019) puolestaan viittaa Berlantin ajatusta mukaillen julmaan toivoon spesifissä kulttuurisessa ja ajallisessa kontekstissa. Toivosta tulee julmaa, kun prekaareissa olosuhteissa kiinnitytään rakenteelliset epätasa-arvoisuudet peittäviin, yksilöä vastuuttaviin narratiiveihin, joissa ahkeraa työtä seuraa menestys. Tietyissä yhteiskunnallisissa ja sosiaalisissa olosuhteissa tätä lupausta ei voida koskaan lunastaa – mutta ihmiset jatkavat toivomista (Pettit 2019).

Toivo liitetään usein nimenomaan tulevaisuusperspektiiviin tai tulevaisuusorientaatioon (Kylmä 2014). Ana Alacovska (2018) hahmottaa toivon

selviytymisstrategiaksi työelämän epävarmuuksissa. Joskus tämä strategia saattaa kuitenkin tulla tiensä päähän. Jos mikään ei yrityksistä tai toiveista huolimatta muutu, tulevaisuuden näköalat voivat sumentua. Näin voi käydä myös silloin, kun erilaiset työllistymistä edistävät toimenpiteet seuraavat toisiaan eikä niiden koeta johtavan mihinkään. Tällöin ajallista orientaatiota alkaa leimata enemmänkin loputon toisto kuin eteenpäin suuntautuva toiveikas liike (ks. Åkerblad & Haapakoski 2020b). Jos tarjolla ei ole yksittäisten toimenpiteiden rajat ylittävää, pitkäkestoista seurantaa ja tukea, ei ole mahdollista tunnistaa tilanteita, joissa toiveikkuus on koetuksella ja toivo vaarassa hiipua.

Tiettyjen resurssien voidaan ajatella edesauttavan toivoa. Oman tutkimuksemme (Haapakoski ym. 2020) kyselyssä kävi ilmi, että työllistymistä edistävän kuntoutuksen toteutus koettiin sitä onnistuneemmaksi ja kuntoutuksen tulokset sitä paremmiksi, mitä enemmän vaikutusmahdollisuuksia osallistuja koki itsellään olevan ja mitä riittävämmäksi hän koki toimeentulonsa. Havainnot antavat viitteitä siitä, että tietynlainen toivon realisoituminen edellyttää resursseja eikä (ainakaan ainoastaan) spesifiä ”motivaatiota” tai ”asennetta”. Suomen perustulokokeilua arvioitaessa todettiin, että perustulo ei lisännyt merkittävästi työllistymistä, mutta perustulon saaminen oli myönteisesti yhteydessä esimerkiksi luottamukseen ja uskoon itsestä ja omasta tulevaisuudesta (Kangas 2020). Voidaankin pohtia, millaisiksi tulevaisuuteen suuntautumisen ja toivon – kuten myös työllistymisen – prosessit mielletään. Esimerkiksi vaikutusmahdollisuuksien kokemus ja turvattu toimeentulo voivat edesauttaa toiveikasta tulevaisuussuhdetta. Kyseessä on prosessi, joka ei välttämättä realisoidu nopeasti työsuhteena tai muuna mitattavana tuloksena, mutta joka voi pidemmällä aikavälillä edesauttaa myös työelämäsidosten rakentumista.

Cookin ja Cuervon (2019) mukaan toivoa luodaan ja ylläpidetään yksilöllisesti (kuten tutkimuksissa usein tuodaan esiin), mutta sosiaalinen asema voi mahdollistaa tai rajoittaa kaikkia toivon muotoja. Kirjoittajat itse käsitteellistävät toivon ensisijaisesti käytännöiksi tai työksi (*form of work*). Heidän mukaansa ihmisen sosiaalisesta asemasta riippuu, miten paljon hänen on tehtävä työtä ylläpitääkseen toivoa tai tiettyä toivon muotoa. Tämä työ on haastavaa ilman sellaisia yksilöitä tai instituutioita, jotka voivat jatkaa työtä olosuhteissa, joissa toivo hiipuu tai muuttaa muotoaan (Cook & Cuervo 2019). Toisaalta voidaan tunnistaa myös muita toivon ja toiveikkuuden kannalta tärkeitä resursseja. Esimerkiksi tavoitteellinen, kohteeseen sitoutunut toivo saattaa vaatia erilaisia resursseja kuin avoin, ei-representationaalinen toivo. Erityisesti avoimen tai hahmottumattoman toivon resurssit kytkeytyvät myös siihen, miten erilaisia toiminnan ja toimijuuden mahdollisuuksia tarjotaan, sallitaan ja vahvistetaan – miten ihmistä ja hänen kykyään ja tapaansa toimia maailmassa arvotetaan sosiaalisessa ja institutionaalisessa ympäristössä, kuten palvelujärjestelmissä ja auttamiskäytännöissä.

Lopuksi

Toivo saattaa näyttäytyä reaalimaailman julmat ehdot sivuuttavana utopiana tai vastaavasti yksilön spirituaalisena kokemuksena, joka tulee aina olemaan maallisesta maailmasta irrallaan. Toivo voi kuitenkin olla hyödyllinen perspektiivi silloin, kun halutaan tarkastella ihmisten toiminnan ja osallistumisen mahdollisuuksia ja ennen kaikkea niiden parantamista. Tällöin toivo tulee käsitteellistää tavalla, jossa erilaiset resurssit, niiden jakautuminen ja kaikkiaan toiminnan rakenteelliset ehdot tulevat näkyviksi. Tällaisena toivon käsite voi osoittaa epätasa-arvoisuuden paikkoja ja auttaa etsimään eettisesti kestäviä keinoja toiveikkuuden ylläpitämiseksi myös vaikeissa olosuhteissa ja tilanteissa. Toisaalta sen avulla voidaan tarkastella myös olosuhteita, joissa toivosta tulee julmaa tai joissa toivo valjastetaan ei-kestävien, eriarvoistavien tarkoitusperien käyttöön.

Erityisesti avointa, ei-representationaalista toivoa ei aina työllistymisen tuen käytännöissä tai tutkimuksessakaan tunnisteta. Vaikka toivo ei sitoutuisi tiettyyn kohteeseen ja yksilöityjen tavoitteiden asettaminen olisi haastavaa, voi ihmisellä olla avoin asenne tulevaa kohtaan. Epäröinti ja varovaisuus tavoitteiden asettamisessa saattaa liittyä esimerkiksi huonoihin kokemuksiin, positiivisten kokemusten puutteeseen tai moninaisiin huoliin. Jotta avoimuus säilyisi ja omaehtoisten tavoitteiden asettaminen mahdollistuisi, palveluissa täytyy olla valmiutta kohdata tämä epävarmuus kunnioittavasti ja tilaa käsitellä sitä. Eettiseen toivon tukemiseen liittyy myös institutionaalisen tuen kokonaisvaltaisuus ja jatkuvuus. Olisi olennaista, että ihmiset eivät tulisi yksittäisten toimenpitei-

den jälkeen heitetyksi yksin reaalimaailmaan, jossa hyvätkään suunnitelmat eivät aina toteudu. Toivo ei ole missään nimessä stabiilia: se voi auttaa ihmisiä asettamaan tavoitteita ja kannustaa lähtemään niitä kohti, mutta ajatus epäonnistumisen mahdollisuudesta saattaa herätä myöhemmin (ks. Waynor & Gill 2015).

Toivo liittyy monin tavoin institutionaalisiin käytäntöihin ja kohtaamisiin, jotka ovat puolestaan kytköksissä normeihin ja arvoihin sekä valtasuhteisiin, joita on yhteiskuntatieteellisesti orientoituneessa tutkimuksessa mahdollista ja tärkeää avata. Lois McNay (2004, 176) kuvaa toimijuutta (*agency*) niin sanotuksi välittäväksi käsitteeksi (*mediating concept*), jonka avulla voidaan tarkastella arkisten kokemusten ja sosiaalisten rakenteiden välisiä kytköksiä. Toivon käsitteessä saattaa piillä vastaavaa potentiaalia. Kuten toimijuus, toivo on samanaikaisesti sekä yksilön kokemuksiin että sosiokulttuurisiin ja historiallisiin konteksteihin sidottu prosessi (vrt. Petersen & Wilkinson 2015). Tästä näkökulmasta toivon käsite voi tarjota hyödyllisiä perspektiivejä työelämän marginalisoitujen ryhmien ja työllistymisen institutionaalisen tukemisen tarkasteluun.

KIRJALLISUUS

Alacovska, Ana (2018) 'Keep hoping, keep going': Towards a hopeful sociology of creative work. The Sociological Review 67 (5), 1118–1136.

Berlant, Lauren (2011) Cruel Optimism. Durham: Duke University Press.

Bloeser, Claudia & Stahl, Titus (2017) Hope. In Edward N. Zalta (eds.) The Stanford Encyclopedia of Philosophy (Spring 2017 Edition). https://plato.stanford.edu/archives/spr2017/entries/hope (luettu 10.6.2021)

Boddy, Jennifer & O'Leary, Patrick & Tsui, Ming-sum & Pak, Chui-man & Wang, Duu-Chiang (2018) Inspiring hope through social work practice. International Social Work 61 (4), 587–599.

Brun, Cathrine (2015) Active Waiting and Changing Hopes: Toward a Time Perspective on Protracted Displacement. Social Analysis 59 (1), 19–37.

Bryant, Joanne & Ellard, Jeanne (2015) Hope as a form of agency in the future thinking of disenfranchised young people. Journal of Youth Studies 18 (4), 485–499.

Cook, Julia & Hernán, Cuervo (2019) Agency, futurity and representation: Conceptualising hope in recent sociological work. The Sociological Review 67 (5), 1102–1117.

Cutcliffe, John & Barker, Phil (2002) Considering the care of the suicidal client and the case for 'engagement and inspiring hope' or 'observations'. Psychiatric and Mental Health Nursing 9 (5), 611–621.

Grant, Thomas (2017) The complexity of aspiration: the role of hope and habitus in shaping working-class young people's aspirations to higher education. Children's Geographies 15 (3), 289–303.

Haapakoski, Kaisa & Åkerblad, Leena & Tolvanen, Asko & Mäntysaari, Mikko & Ylistö, Sami & Kannasoja, Sirpa (2018) Kelan ammatillisen kuntoutuksen lakiuudistus. Ihanteet, toimeenpano ja harkintavalta. Sosiaali- ja terveysturvan raportteja 12. Helsinki: Kela.

Haapakoski, Kaisa & Åkerblad, Leena (2019) Ikääntyneet Kelan työllistymistä edistävän ammatillisen kuntoutuksen asiakkaina. Kuntoutus 42 (2), 32–37.

Haapakoski, Kaisa & Åkerblad, Leena & Tolvanen, Asko & Mäntysaari, Mikko (2020) Kelan työllistymistä edistävä ammatillinen kuntoutus. Palvelun toimivuuden edellytykset. Sosiaali- ja terveysturvan raportteja 22. Helsinki: Kela.

Haapakoski, Kaisa & Åkerblad, Leena (2020) Realistinen optimismi ja toiveikkuus: ammatillisen kuntoutuksen osapuolten näköalat suomalaiseen työelämään. Työelämän tutkimus 18 (3), 197–211.

Haapakoski, Kaisa & Åkerblad, Leena (2021) Työnantajayhteistyö työpaikkajaksoja sisältävässä ammatillisessa kuntoutuksessa. Näkökulmia kehittämiseen. Kuntoutusta kehittämässä 26. Helsinki: Kela.

ILO, International Labour Organization (2021) World Employment and Social Outlook: Trends 2021. https://perma.cc/G6CP-NXND (luettu 11.8.2021)

Kangas, Olli (2020) Yhteenveto ja johtopäätökset. Teoksessa Olli Kangas, Signe Jauhiainen, Miska Simanainen & Minna Ylikännö (toim.) Suomen perustulokokeilun arviointi. Sosiaali- ja terveysministeriön raportteja ja muistioita 2020:15, 169–182. Helsinki.

Kylmä, Jari (2014) Toivo, epätoivo ja toivottomuus – näkökulmia itsemurhaa pohtivan ihmisen elämään. Teoksessa Riitta Kuismin (toim.) Pohdintoja itsemurhien ehkäisystä. Mikkelin ammattikorkeakoulu D: Vapaamuotoisia julkaisuja. Mikkeli: Mikkelin ammattikorkeakoulu, 42–56.

Larja, Liisa & Peltonen, Juho & Ylikännö, Minna (2021) Työ- ja elinkeinoministeriön lyhyen aikavälin työmarkkinaennuste, kevät 2021. TEM analyyseja 105/2021.

Lönnqvist, Jouko (2013) Ulkopuolisuus, toivottomuus ja itsetuhoisuus. Teoksessa Risto Pelkonen, Matti O. Huttunen & Kaija Saarelma (toim.) Sairaus ja toivo. Helsinki: Duodecim.

McNay, Lois (2004) Agency and Experience: Gender as a Lived Relation. In Lisa Adkins & Beverley Skeggs (eds.) Feminism after Bourdieu. Oxford: Blackwell, 175–190.

Petersen, Alan & Wilkinson, Iain (2015) Editorial introduction: The sociology of hope in contexts of health, medicine, and healthcare. Health 19 (2), 113–118.
Pettit, Harry (2019) The cruelty of hope: Emotional cultures of precarity in neoliberal Cairo. Environment and Planning D: Society and Space 37 (4), 722–739.
Powell, Tara & Blanchet-Cohen, Natasha (2014) The Journey of Hope: A Group Work Intervention for Children Who Have Experienced a Collective Trauma. Social Work with Groups 37 (4), 297–313.
Saarinen, Risto (2020) Oppi toivosta. Helsinki: Gaudeamus.
Saikku, Peppi (2018) Hallinnan rajoilla. Monialainen koordinaatio vaikeasti työllistyvien työllistymisen edistämisessä. Valtiotieteellisen tiedekunnan julkaisuja 74. Helsinki: Helsingin yliopisto.
Scioli, Anthony & Ricci, Michael & Nyugen, Than & Scioli, Erica (2011) Hope: Its nature and measurement. Psychology of Religion and Spirituality 3 (2), 78–97.
Snyder, Charles & Sympson, Susie & Ybasco, Florence & Borders, Tyrone & Babyak, Michael & Higgins, Raymond (1996) Development and Validation of the State Hope Scale. Journal of Personality and Social Psychology 70 (2), 321–335.
Snyder, Charles (2002) Hope Theory: Rainbows in the Mind. Psychological Inquiry 13 (4), 249–275.
Soininen, Tiina (2015) Changing Expectations and Realities in Employment Stability - Longitudinal Analysis of Tenures in Finland. Publications of the University of Eastern Finland, Dissertations in Social Sciences and Business Studies 102.
Te Riele, Kitty (2010) Philosophy of hope: concepts and applications for working with marginalized youth. Journal of Youth Studies 13 (1), 35–46.
Wang, Yixuan & Gao, Qin & Cheng, Zhen & Zhan, Ji & Wu, Yang (2021) Creating solace and hope during COVID-19: An innovative Internet-based social work intervention. International Social Work 64 (2), 251–254.
Waynor, William & Gill, Kenneth (2015) The Role of Hope in Predicting Supported Employment Success. Journal of Rehabilitation 81 (2), 26–31.
Webb, Darren (2007) Modes of hoping. History of the Human Sciences 20 (3), 65–83.
Åkerblad, Leena & Haapakoski, Kaisa & Tolvanen, Asko & Mäntysaari, Mikko & Ylistö, Sami & Kannasoja, Sirpa (2018) Henkilökeskeisyyden ehdot. Kelan ammatillisen kuntoutusselvityksen arviointi. Sosiaali- ja terveysturvan tutkimuksia 154. Helsinki: Kela.
Åkerblad, Leena & Haapakoski, Kaisa (2020a) Työnantajayhteistyö ammatillisessa kuntoutuksessa ja tuetussa työllistymisessä. Integroiva kirjallisuuskatsaus. Kuntoutus 43 (3), 20–33.
Åkerblad, Leena & Haapakoski, Kaisa (2020b) Hauras jaettu toimijuus ammatillisessa kuntoutuksessa. Janus 28 (3), 220–236.
Åkerblad, Leena (2014) Epävarmuuden tuolla puolen. Muuttuvat työmarkkinat ja prekaari toimijuus. Publications of the University of Eastern Finland, Dissertations in social sciences and business studies 73.

KIRJOITTAJAT

Åkerblad, Leena, YTT, tutkijatohtori, Jyväskylän yliopisto (leena.akerblad[at]jyu.fi)

Haapakoski, Kaisa, YTT, yliopistonopettaja, Jyväskylän yliopisto (kaisa.haapakoski[at]jyu.fi)